

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Ὡ κοινὸν ἀντάδελφον Ἰσμίνης κάρα,
ἄρ' οἶσθ' ὅ τι Ζεὺς τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν
ὁποῖον οὐχὶ νῶν ἔτι ζῶσαιν τελεῖ;
Οὐδὲν γὰρ οὔτ' ἀλγεινὸν οὔτ' ἄτης ἄτερ
οὔτ' αἰσχροὺς οὔτ' ἄτιμόν ἐσθ' ὁποῖον οὐ
τῶν σῶν τε κάμῶν οὐκ ὅπωπ' ἐγὼ κακῶν.
Καὶ νῦν τί τοῦτ' αὔ φασι πανδήμῳ πόλει
κήρυγμα θεῖναι τὸν στρατηγὸν ἀρτίως;
Ἔχεις τι κείσῃκουσας; ἢ σε λανθάνει
πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά;

ΙΣΜΗΝΗ

4 ἄτης ἄτερ MSS. : ἀτήριον Brunck

1. **κοινόν**: 'door banden des bloeds (met mij) verbonden'. — **ἀντάδελφον**: lett. 'volzusterlijk', vert. 'volle zuster'. — **Ἰσμίνης κάρα**: lett. 'hoofd van Ismene', vert. 'Ismene'. 2. **ἄρ' οἶσθ'**: 'weet je', *ἄρα* is een neutraal vraagpartikel. — **ὅ τι**: vul aan *ἔστι*, 'wat (er) is'. — **Ζεὺς**: is subject van de bijzin *ὁποῖον... τελεῖ*, maar uit die bijzin naar voren getrokken. Deze stijlfiguur heet hyperbaton. — **τῶν ἀπ' Οἰδίπου κακῶν**: genit. partit. 'van de rampen die met Oedipus begonnen zijn'. — **Οἰδίπου**: bij Sophocles in de dialogen altijd i.p.v. *Οἰδίποδος*, in de koorliederen *Οἰδιπόδαο*. 3. **νῶν ἔτι ζῶσαιν**: 'nog tijdens ons leven', wrsch. dativus. — **τελεῖ**: naar de vorm praesens of futurum; hier praesens. 4. **ἄτης ἄτερ**: naar strikte logica onjuist; na elk *οὔτ'* volgt iets negatiefs, terwijl *ἄτης ἄτερ* iets positiefs is; lees *οὔτ' ἄτης ἄτερ* dus alsof er stond *οὔτ' οὐκ ἄτης ἄτερ*. Griffiths kiest voor de conj. van Brunck, ofschoon het van *ἄτη* afgeleide adjectief *ἀτήριος* 'afschuwelijk', 'gruwelijk' in de Griekse literatuur niet voorkomt, schoon het niet onbestaanbaar is. 7. **τί τοῦτ'**: bij *κήρυγμα* = *ποίησις κήρυγμα*. — **πανδήμῳ πόλει**: 'aan de hele burgerij van de stad'. 8. **θεῖναι**: kan naar de vorm zijn inf. aor. act. van zowel *τίθημι* als *θεῖνω*; *κήρυγμα* *τιθέναι* 'een decreet afkondigen', 'een bevel uitvaardigen'. — **τὸν στρατηγόν**: 'de bevelhebber', het staatshoofd als drager van de militaire macht; bedoeld wordt Creon, oom van Antigone en Ismene, broeder van hun moeder Iocaste en zwager van hun vader Oedipus. — **ἀρτίως**: 1. passend; 2. = *ἄρτι* - zojuist*. 9. **ἔχεις τι**: = *οἶσθα τι*. 10. **πρὸς τοὺς φίλους στείχοντα τῶν ἐχθρῶν κακά**: kan betekenen: 1. het door onze vijand (Creon) bedachte kwaad bedreigt onze dierbaren (Polynices); of 2. de rampen die wij bestemd hadden voor onze vijanden (de Argivische aanvallers) dreigen zich nu te keren tegen onze eigen mensen (in de eerste plaats Polynices). — **πρὸς τοὺς φίλους**: Antigone drukt zich algemeen uit, maar denkt bij *τοὺς φίλους* in feite alleen aan Polynices.

- Ἐμοὶ μὲν οὐδείς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων
 οὐδ' ἠδὺς οὐτ' ἀλγεινὸς ἴκετ', ἐξ ὅτου
 δυοῖν ἀδελφοῖν ἐστερήθημεν δύο
 μιᾷ θανόντων ἡμέρα διπλῆ χειρί·
 ἐπεὶ δὲ φροῦδός ἐστιν Ἀργείων στρατὸς 15
 ἐν νυκτὶ τῇ νῦν, οὐδὲν οἶδ' ὑπέροτρον,
 οὐτ' εὐτυχοῦσα μᾶλλον οὐτ' ἀτωμένη.
- AN. Ἦδη καλῶς καὶ σ' ἐκτὸς αὐλείων πυλῶν
 τοῦδ' οὐνεκ' ἐξέπεμπον, ὡς μόνη κλύοις.
- IS. Τί δ' ἔστι; δηλοῖς γὰρ τι καλχαίνουσ' ἔπος. 20
- AN. Οὐ γὰρ τάφου νῶν τῷ κασιγνήτῳ Κρέων
 τὸν μὲν προτίσας, τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει;
 Ἐτεοκλέα μὲν, ὡς λέγουσι, σὺν δίκῃ

14 θανόντων MSS. : θανόντων Blaydes || 23–24 σὺν δίκῃ χρησθεῖς δικαίᾳ καὶ MSS. : σὺν δίκῃς χρῆσει δικαίᾳ καὶ G.H. Müller, σὺν δίκῃ χρῆσθαι δικαίων τῷ Schütz

11. μῦθος... φίλων: = μῦθος περὶ φίλων. — Ἀντιγόνη: de twee korte lettergrepen *ιγο* nemen tezamen de plaats in van de anceps van het derde metrum, iets wat de tragedie slechts in geval van eigennamen toelaat. Zonder deze kunstgreep zou de naam Antigone in het geheel niet gebruikt kunnen worden. 14. θανόντων: Griffiths prefereert met Blaydes de dualis omdat het door elkaar gebruiken van pluralis en dualis weliswaar voorkomt, maar in genitivus en dativus slechts hoogst sporadisch. — διπλῆ χειρί: lett. 'door dubbele hand', waarmee bedoeld wordt 'door moord op elkaar' 16. ἐν νυκτὶ τῇ νῦν: 'afgelopen nacht', d.w.z. tijdens de nacht die zo meteen bij het aanbreken van de dag voorbij is. In het Nederlands is 'vannacht' dubbelzinnig en betekent afhankelijk van de context afgelopen nacht of komende nacht. 17. εὐτυχοῦσα... ἀτωμένη: beide participia afhankelijke van οἶδα 'noch van geluk, noch van tegenslag ben ik mij bewust'. 18. ἦδη καλῶς: 'ik wist het wel', 'dat dacht ik al', gezegd met onverholven minachting. 19. τοῦδ' οὐνεκ' ἐξέπεμπον: 'daarom wilde ik je mee naar buiten nemen'; het imperfectum is licht conatief hier. — ὡς μόνη κλύοις: 'dat je het alleen zou horen', anders gezegd 'om het je onder vier ogen te vertellen'. 20. δηλοῖς: contractie van δηλόεις (indic.) of δηλόης (coni.), hier het eerste; δηλοῖς + partic. 'het is duidelijk dat je...'. — καλχαίνουσ': καλχαίνω - overwegen, bepeinzen; τι ἔπος καλχαίνειν 'piekeren over iets wat je zult gaan zeggen', 'iets op zijn hart hebben'. 21. τάφου: de genitivus kan strikt genomen slechts met τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει verbonden worden, maar is zeugmatisch ook met τὸν μὲν προτίσας te verbinden, waarbij προτίσας is op te vatten als synoniem van ἀξιώσας dat wèl met een genitivus kan worden verbonden. 22. ἀτιμάσας ἔχει: coniugatio periphrastica. 23 – 24. σὺν δίκῃ χρησθεῖς δικαίᾳ καὶ νόμῳ: de overgeleverde tekst bevat 3 problemen: 1. χρησθεῖς in de betekenis χρῆσάμενος komt niet voor; 2. bij χρησθεῖς behoort een object in de dativus, dat object ontbreekt nu de dativi δίκῃ en νόμῳ worden geregeerd door σὺν; 3. de frase σὺν δίκῃ δικαίᾳ is ondraaglijk zwak. Kamerbeek vat σὺν... χρησθεῖς op als tmesis en handhaaft ondanks

- †χρησθεῖς δικαίᾳ† καὶ νόμῳ, κατὰ χθονὸς
 ἔκρυψε τοῖς ἔνερθεν ἔντιμον νεκροῖς· 25
 τὸν δ' ἀθλίως θανόντα Πολυνείκους νέκυν
 ἀστοῖσί φασιν ἐκκεκηρῦχθαι τὸ μὴ
 τάφῳ καλύψαι μηδὲ κωκῦσαί τινα,
 ἔαν δ' ἄκλαυτον, ἄταφον, οἰωνοῖς γλυκὺν
 θησαυρὸν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς. 30
 Τοιαῦτά φασι τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα σοὶ
 κάμοι, λέγω γὰρ κάμέ, κηρύξαντ' ἔχειν,
 καὶ δεῦρο νεῖσθαι ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν
 σαφῆ προκηρύξοντα, καὶ τὸ πρᾶγμ' ἄγειν
 οὐχ ὡς παρ' οὐδέν, ἀλλ' ὅς ἂν τούτων τι δρᾷ
 φόνον προκεῖσθαι δημόλευστον ἐν πόλει. 35
 Οὕτως ἔχει σοὶ ταῦτα, καὶ δεῖξεις τάχα
 εἴτ' εὐγενῆς πέφυκας εἴτ' ἐσθλῶν κακῆ.
 Ξ. Τί δ', ὦ ταλαῖφρον, εἰ τάδ' ἐν τούτοις, ἐγὼ
 λύουσ' ἂν εἴδ' ἄπτουσα προσθείμην πλέον; 40
 AN. Εἰ ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάσῃ σκόπει.

40 εἴδ' ἄπτουσα Porson : ἢ θάπτουσα MSS.

bezwaren de overlevering, hetgeen mij juist lijkt. Jebb en Lloyd-Jones aanvaarden de conj. van Müller, Griffith die van Schütz.

25. τοῖς ἔνερθεν ἔντιμον νεκροῖς: ἔντιμον is proleptisch; ook in het dodenrijk gelden de maatschappelijke conventies die de een gerespecteerd, de ander een uitgestotene maken. 26. θανόντα: logisch juister zou θανόντος zijn. 27. φασιν ἐκκεκηρῦχθαι: 'is naar men zegt geproclameerd'. — τὸ μὴ: na verba impediendi worden μὴ en τὸ μὴ (en soms ὥστε μὴ) door elkaar gebruikt. 28. κωκῦσαί: κωκῦω - beklagen, bewenen. 27 - 30. γλυκὺν θησαυρὸν: in ieder geval object van het participium εἰσορῶσι; in hoeverre het ook object is van ἔαν, daarover kan men twisten. 30. πρὸς χάριν βορᾶς: lett. 'tot vreugde van het eten', vert. 'om lekker op te eten'. 31. τὸν ἀγαθὸν Κρέοντα: sarcastisch. 32. κάμέ: voor ons gevoel wat wonderlijke casusverschuiving; herhaling van een woord in de casus die past in de nieuwe omgeving. — κηρύξαντ' ἔχειν: coniugatio periphrastica. 33. δεῦρο νεῖσθαι: kort voor δεῦρο αὐτόν φασι νεῖσθαι. νεῖσθαι wrsch. praesentisch op te vatten 'onderweg zijn'. 34. τὸ πρᾶγμ' ἄγειν: = τὸ πρᾶγμα νομίζειν. 36. φόνον... δημόλευστον: 'dood door publieke stening'. 37. οὕτως ἔχει σοὶ ταῦτα: 'zo is voor u de situatie', 'zo staat de zaak'. 38. ἐσθλῶν: niet = ἀνευ ἐσθλῶν, maar = ἀπ' ἐσθλῶν γονέων, hier met concessieve kleuring 'ofschoon ge een kind zijt van...'. 39. εἰ τάδ' ἐν τούτοις: 'als dat de situatie is'. 40. λύουσ' ἂν εἴδ' ἄπτουσα: 'door los of door vast te maken (de knoop waarin de gebeurtenissen zijn verstrikt)', een polaire, misschien spreekwoordelijke, uitdrukking; 'door de zaak met rust te laten of door er iets aan te doen'. — προσθείμην πλέον: 'zou ik meer voordeel behalen'. 41. ξυμπονήσεις καὶ ξυνεργάσῃ: '(mij)

- ΙΣ. Ποῖόν τι κινδύνευμα; ποῖ γνώμης ποτ' εἶ;
 AN. Εἰ τὸν νεκρὸν ξὺν τῆδε κουφιεῖς χερί.
 ΙΣ. ἼΗ γὰρ νοεῖς θάπτειν σφ', ἀπόρρητον πόλει;
 AN. Τὸν γοῦν ἐμὸν καὶ τὸν σόν, ἦν σὺ μὴ θέλης, 45
 ἀδελφόν· οὐ γὰρ δὴ προδοῦσ' ἀλώσομαι.
 ΙΣ. ἼΩ σχετλία, Κρέοντος ἀντειρηκότος;
 AN. Ἄλλ' οὐδὲν αὐτῶ τῶν ἐμῶν <μ'> εἴργειν μέτα.
 ΙΣ. Οἴμοι· φρόνησον, ὦ κασιγνήτη, πατήρ
 ὡς νῶν ἀπεχθῆς δυσκλεῆς τ' ἀπώλετο, 50
 πρὸς αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων διπλᾶς
 ὄψεις ἀράξας αὐτὸς αὐτουργῶ χερί·
 ἔπειτα μήτηρ καὶ γυνή, διπλοῦν ἔπος,
 πλεκταῖσιν ἀρτάναισι λωβᾶται βίον·
 τρίτον δ' ἀδελφῶ δύο μίαν κατ' ἡμέραν 55
 αὐτοκτονοῦντε τὸ ταλαιπώρω μῶρον
 κοινὸν κατειργάσαντ' ἐπαλλήλοιν χεροῖν.
 Νῦν δ' αἶ μόνα δὴ νῶ λελειμμένα σκόπει

48 μ' suppl. Brunck

helpen en daardoor bijdragen aan een oplossing'.

42. ποῖόν τι κινδύνευμα: 'waaruit mag dat gevaarlijk werk dan wel gestaan'. — ποῖ γνώμης ποτ' εἶ: 'hoe ver ben je met je plan?' 43. ξὺν τῆδε κουφιεῖς χερί: 'gij samen met mij het lijk opbeurt. 44. νοεῖς θάπτειν σφ': 'ben je van plan hem te begraven?' — σφ': hier = αὐτόν, sc. Polynices — ἀπόρρητον πόλει: accus. absol. 'terwijl het door (of 'aan') de stad verboden is'. 45. ἦν σὺ μὴ θέλης: sc. τὸν σόν ἀδελφόν θάπτειν; ik begraaf mijn broeder wèl. 48. οὐδὲν... μέτα: 'hij heeft niet het recht'. τῶν ἐμῶν: wrsch. masc.; bedoeld wordt uiteraard alleen Polynices. 50. νῶν: niet bij ἀπεχθῆς maar bij ἀπώλετο te trekken. — ἀπώλετο: niet 'is omgekomen' (vermoedelijk leeft O. nog ten tijde van de gebeurtenissen in deze tragedie beschreven), maar 'is ten val gekomen'. 51. πρὸς αὐτοφώρων ἀμπλακημάτων: tengevolge van de door hemzelf aan het licht gebrachte misdrijven'. — αὐτοφώρων: αὐτόφωρος - op heterdaad betrapt. 51 - 52. διπλᾶς ὄψεις: 'beide ogen'. 52. ἀράξας: ἀράσσω - slaan, (van ogen) uitsteken. — αὐτουργῶ χερί: 'eigenhandig'. 53. διπλοῦν ἔπος: 'twee woorden voor één persoon'. 54. ἀρτάναισι: ἀρτάνη - strik, strop. λωβᾶται βίον: 'beknot, verminkt het leven', 'pleegt zelfmoord'. 57. ἐπαλλήλοιν χεροῖν: 'met tegen elkaar geheven handen'. 58. μόνα δὴ νῶ λελειμμένα: drie dualisvormen; accusativus, al is dat aan de vorm niet te zien, vermoedelijk object van de imperat. σκόπει en subject van het futurum ὀλοῦμεθα; wanneer het subject van de afhankelijke zin als object in de hoofdzin wordt getrokken spreekt men van prolepsis. De figuur is verwant aan het hyperbaton van vs. 2. Beide figuren hebben gemeen dat de spreker de regels van zinsbouw zoals die gelden in schriftelijk taalgebruik laat domineren door de natuurlijke gedachtenstroom zoals die zich uit in de gesproken taal, vooral bij opwinding.

	ὄσφ κάκιστ' ὀλούμεσθ', εἰ νόμου βία ψῆφον τυράννων ἢ κράτη παρέξιμεν.	60
	Ἄλλ' ἐννοεῖν χρὴ τοῦτο μὲν γυναῖχ' ὅτι ἔφουμεν, ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχουμένα· ἔπειτα δ' οὐνεκ' ἀρχόμεσθ' ἐκ κρεισσόνων καὶ ταῦτ' ἀκούειν κάτι τῶνδ' ἀλγίονα. Ἐγὼ μὲν οὖν αἰτοῦσα τοὺς ὑπὸ χθονὸς ξύγγωϊαν ἴσχειν, ὡς βιάζομαι τάδε, τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· τὸ γὰρ περισσὰ πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα.	65
AN.	Οὔτ' ἂν κελεύσαιμ' οὔτ' ἂν, εἰ θελοῖς ἔτι πράσσειν, ἐμοῦ γ' ἂν ἠδέως δρώης μέτα. Ἄλλ' ἴσθ' ὅποια σοι δοκεῖ, κεῖνον δ' ἐγὼ θάψω· καλόν μοι τοῦτο ποιούση θανεῖν. Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα, ὅσια πανουργήσασ'· ἐπεὶ πλείων χρόνος ὄν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω τῶν ἐνθάδε.	70 75

Aan het vervolg wordt nog gewerkt.

George J. Winter

59. νόμου βία: 'in strijd met de wet'. 60. ψῆφον τυράννων ἢ κράτη: 'de wil van vorsten ('van de vorst') of hum macht'. — παρέξιμεν: 'overtreden', cf. Eur. Ion 230 νόμον οὐ παραβαίνομεν. 62. ὡς πρὸς ἄνδρας οὐ μαχουμένα: sc. νόω ἐστόν. ὡς + part. fut. 'om te...'; 'omdat wij niet geschikt (of bestemd) zijn om met mannen te strijden'. 64. ταῦτ' ἀκούειν κάτι τῶνδ' ἀλγίονα: 'op dat punt, en in zaken die nog erger zijn, gehoorzamen'. ἀκούειν: op grond van het voorafgaande ἔφουμεν en ἀρχόμεσθ' mag men in gedachten iets aanvullen als χρὴ 'wij moeten' 66. ὡς βιάζομαι τάδε: 'omdat ik wat dit betreft gedwongen word'. 67. τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι: 'aan hen die aan de macht zijn', 'aan ambtsdragers'. 68. οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα: 'heeft geen enkele zin'. 70. ἐμοῦ γ' ἂν ἠδέως δρώης μέτα: 'zal je medewerking door mij niet op prijs worden gesteld'. 71. ὅποια σοι δοκεῖ: 'ongeacht wat jij er van vindt'. 72. καλόν μοι: sc. ἔσται. 74. ὅσια πανουργήσασ': oxymoron.
